

אין תורה

יאיר מימון רטבי

תבוא

אפתח בסיפור אמיתי לגמרי: באחת הפעמים שנפגשתי עם חבר שלי, הנמנה על הציבור החרדי, דיברנו גם על מצוות יישוב ארץ ישראל. כשהצגתי בפניו מקורות העוסקים בחשיבות המצווה, אותו חבר השתק לרגע, ואז טען בפניי את הטענה איתה אני רוצה להתמודד במאמר זה: ידוע לכל בר דעת כי מצוות לימוד תורה חשובה יותר מכל מצווה אחרת. לכן, לא "פיננסי" מבחינת העולם הבא להשקיע בארץ ישראל. עדיף ללמוד תורה, זה פשוט יותר רווחי.

אמנם אותו חבר ניסח את הטענה בצורה קצת גלותית וצרת מוחין, אך אין ספק שיש ממש בטענותיו. שלמה המלך המשיל את כל המצוות לנר, נקודתי, מקומי, ואילו את התורה המשיל לאור, שכולל הכל, אור אין סופי: "כי נר מצווה ותורה אור"¹. הגמרא במסכת מגילה² מונה מצוות העומדות ברומו של עולם שתלמוד תורה גדול מהם: הקרבת תמידין, בניין בית המקדש, וכיבוד אב ואם.

וכן נפסק בשולחן ערוך³ על פי הגמרא במועד קטן⁴ שתלמוד תורה דוחה את כל המצוות, אבל מצווה שאינה יכולה להיעשות על ידי אחרים - יעשה אותה ויחזור לתורתו. ואף על פי שאפשר לומר שמצוות יישוב ארץ ישראל לא יכולה להיעשות על ידי אחרים -

¹ משלי ו כ"ג.

² מגילה ג ע"ב, שם טז ע"ב.

³ שו"ע יו"ד רמ"ו י"ח.

⁴ מועד קטן ט ע"ב.

עדיין, זה לא פיננסי ועדיף לעסוק בתורה, שהיא המצווה הכי חשובה וקודמת לכל המצוות.

מערכת השיקולים הזאת באה לידי ביטוי פעמים רבות בחיים של כל אחד ואחד מאיתנו. כמה אנחנו מקדישים מעצמנו ללימוד התורה (ב"ה!), וכמה ליישוב ארץ ישראל או לקידום כל פן אחר בגאולת ישראל. מה אנחנו מרגישים שעומד במוקד חיינו (עוד פעם: ב"ה!), ומה אנחנו מרגישים כאילו מטלה שמדי פעם צריך לסמן בה ווי.

ולא בכדי, שהרי חכמי הדורות הציבו לנו נוסחה המתארת את המשקל של כל תחום. המשקל של התורה מול המשקל של שאר המצוות. ואת הנוסחה הזאת אסור לנו לשנות. וכך גם במאמר זה, לא אשנה מאומה מאותה הנוסחה, רק אציג לה תוצאה אחרת מהמקובל.

אין תורה

ידוע ומפורסם הוא שעצם השהות בארץ ישראל מעלה ומשבחת את לימוד התורה "אזירא דארץ ישראל מחכים"⁵ ורבי זירא התענה מאה תעניות כדי לשכוח את מה שלמד בבבל.⁶ אך איכותו הרוחנית של לימוד התורה מושפעת לא רק מעצם ההימצאות בארץ אלא גם ממשנתה נוסף: מגילת איכה מתארת את נפילותיו של עם ישראל בזו אחר זו, וביניהם גם את הפגיעה בתורה ואת המניע לכך: "מלכה ושריה בגויים - אין תורה".⁷ לא כתוב "היא בגויים אין תורה" אלא "מלכה ושריה". המלך והשרים שהם הביטוי למעמד הלאומי של עם ישראל, כשהם נפגעים, גם התורה נפגעת. לימוד התורה תלוי במעמדו הלאומי של עם ישראל. וכך גם הגמרא במסכת חגיגה

⁵ בבא בתרא קנח ע"ב.

⁶ בבא מציעא פה ע"א.

⁷ איכה ב ט.

אין תורה

אומרת "כיוון שגלו ישראל אין לך ביטול תורה גדול מזה"⁸ הפגיעה במעמד הלאומי פוגעת בתורה.

ריה"ל מצביע גם הוא על ההשפעה של החורבן על התורה, וכותב, שהופעתה של התורה עוברת באמצעות ארון הברית שבו מונחים לוחות הברית: "עיקר החכמה מופקד בארון, אשר הוא במדרגת הלב, והם עשרת הדיברות וענפיהם, והיא התורה לצידי"⁹ וזה גורם למלך כוזר להסיק כי עם חורבן בית המקדש נפגעה גם התורה: "אם כן אתם היום גוף בלי ראש ובלי לב (התורה)". החבר מסכים עם ההנחה הזאת ואף מגדיל אותה: "יתר על כן, ואפילו לא גוף".

במאמר הגאולה, הרמח"ל מסביר כי הקב"ה מתגלה בעולם בצורה גלויה יותר רק כאשר עם ישראל נמצא במצבו התקין. אך כשהוא בגלות, פניו מוסתרות. ולהסתר הפנים יש השלכות רבות ורעות על העולם. והראשון ביניהן הוא הפגיעה בתורה: "ונמצא, שזהו הקלקול הראשון שגרמה הגלות, והוא הסתר אור המאורות וחוסר השפע והכת. וגם התורה חסרה בישראל מפני זה, וכן כל חכמה אבדה, כמו שאמר הכתוב (ישעיה כט יד): "ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר"¹⁰.

רוב מוחלט של התורה הנלמדת כיום בעולם הישיבות ובכלל, היא התורה שבעל פה. משנה, גמרא, ראשונים, אחרונים ואפילו תנ"ך עם פירושים. הרב קוק מסביר שכדי להפיק את המירב מהתורה שבעל פה אנו זקוקים למציאות חיים מסוימת:

יניקת תורה שבעל פה היא בגניזה מן השמים, ובגלוי מהארץ, וצריכה ארץ ישראל להיות בנויה, וכל ישראל יושבים עליה, מסודרים בכל סדריהם: מקדש ומלכות, כהונה ונבואה,

⁸ חגיגה ה ע"ב.

⁹ כוזרי (מהדורת שילת) מאמר שני אות כ"ח-ל.

¹⁰ מאמר הגאולה לרמח"ל.

שופטים ושוטרים וכל תכסיסיהם, אז חיה היא תורה שבעל פה בכל זיו תפארתה, פורחת ומעלה נצה, ומתחברת לתורה שבכתב בכל שעור קומתה.¹¹

המפגש עם התורה שבעל פה בתצורתה השלמה, "בכל שעור קומתה", מתאפשר רק במצב שעם ישראל שלם בכל הסדרים לאומיים כפי שמנחה התורה. ולכן, כאשר אותם סדרים חסרים, כמו בימינו אנו, כשארץ ישראל לא בנויה בכל סדריה עם מקדש, מלכות, כהונה, נבואה וכו' - התורה שבעל פה חסרה גם היא:

בגלות... וירדה תורה שבעל פה בעומק תחתית. ומכל מקום היא מקבלת יניקה חשאית מאור תורה שבכתב, מספיח העבר, המספיק להעמידה בחיים מצומצמים, והיא ירדת ונופלת בכל יום ויום, עד אשר מהרה יפוח היום ואור חיים יבא מאוצר גאולת עולמים, וישראל יעשה חיל, ינטע על ארצו וישגשג בכל הדר סדריו. אז תחל תורה שבעל פה לצמח מעומק שרשיה, תעלה מעלה מעלה.¹²

המפגש המחודש עם התורה שבעל פה, שירדה לעומק תחתית, יתאפשר רק כשעם ישראל ינטע על ארצו וישיב את כל הסדרים שנמנו לעיל: מקדש, מלוכה, כהונה, נבואה ועוד. כך שעד החזרה אליהם, נצטרך להסתפק באור החיים המצומצם של התורה.

יוצא אם כן, שהופעת התורה בעולם תלויה במצבו של עם ישראל. כשהמצב שלם - ההופעה של התורה שלמה, וכשהמצב החסר - ההופעה חסרה. אפשר להבין את הקשר הזה מבחינה סגולית, רוחנית. ואפשר להבין אותו גם מבחינה מעשית, טכנית. ואולי, ההבנה האמיתית קשורה בשניהם גם יחד, וכמו שנסביר בהמשך המאמר.

¹¹ אורות, אורות התחיה נ. פסקה זהה כמעט לגמרי מובאת באורות התורה א ג.
¹² שם.

השפעת הגלות מבחינה סגולית

לימוד התורה שונה בצורה מהותית מלימוד שאר החוכמות. בשאר החוכמות, כל הלימוד מסתכם אך ורק במה שהאדם השיג בשכלו במהלך הלימוד. אבל לימוד תורה לא מסתכם רק בהשגות השכליות שהשיג מהלימוד, שהרי התורה היא לא השכלה אינטלקטואלית רגילה. עיקר העניין בלימוד התורה הוא המפגש עם נותן התורה. "כל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה"¹³. לימוד התורה הוא פעולה רוחנית יותר מאשר שכלית.

וכך כותב גם המהר"ל ב'תפארת ישראל', כי גם העיסוק בחלקים המעשיים שבתורה, מפגיש את האדם בשורש של התורה שמגיע עד כיסא הכבוד: "כאשר יעסוק בדברים הגשמיים, כמו נזק שור ובור וכיוצא בזה... יש לו דבקות בפנימיות התורה, ומגיע עד עולם העליון"¹⁴. וכך כותב גם הרב קוק: "בכל דבר תורה, בכל דבר הלכה פרטית, זורח האור העליון הבלתי מוגבל"¹⁵.

וכיוון שעיקר העניין בלימוד התורה הוא המפגש הרוחני שלימוד התורה יוצר, כאשר נוצרת פגיעה מסוימת ביכולת החיבור לעולם הרוח, ממילא העוצמה שניתן להפיק מלימוד התורה הולכת וקטנה. וזו הסיבה שהגלות משפיעה כל כך על לימוד התורה.

כשעם ישראל היה במצבו התקין, שבית המקדש עומד על מכונו, מלוכה, כהונה, חוסן לאומי - השכינה הייתה יכולה לשרות בישראל. הקב"ה גילה את פניו בכל עוז עד מעלת הנבואה, וכתוצאה מכך גם התורה האירה בכל עוז. אך משחרב בית המקדש וגלו ישראל - שכינה גלתה עמהם¹⁶ ונפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם

¹³ אורות התורה ד ב.

¹⁴ תפארת ישראל י"ג.

¹⁵ אורות התורה ד ד.

¹⁶ מגילה כט ע"א.

שבשמים.¹⁷ יכולת המפגש של האדם עם העולם הרוחני נפגעה עד לבלי היכר וממילא גם התורה:

כשירדה האומה בגלות המרה - נחשכה נשמתה... מה עשה הקב"ה? כשם שנתמעט האור הזורח בה... כן ירד האור האלוהי הכללי בעולם, והשגוב של הענין האלוהי... איננו מבהיק כי אם באור קלוש¹⁸

השפעת הגלות מבחינה מעשית

עמדנו עד כה על ההשפעה הסגולית של הגלות, שהנמיכה את הרוחניות בעולם, ועל כן הנמיכה גם את האור של התורה בעולם. אך גם מהבחינה המעשית, הטכנית ניתן להסביר את התלות בין הגלות לבין התורה.

במסכת קידושין נשאלה השאלה: "תלמוד גדול או מעשה גדול? נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול, נענה ר"ע ואמר: תלמוד גדול, נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה".¹⁹ הגמרא מתארת לנו תהליך שעוברים גדולי התנאים עד ש"נענים" ומבינים כי גדלותו של לימוד התורה מגיע כיוון שהוא זה שמביא את האדם לעשות את המצווה. התלמוד, בסופו של דבר תלוי במעשה, בקיום המצווה.

חורבן בית המקדש, פירוק ממלכת היהודים והגלות מהארץ, הביאו לביטולן של מצוות רבות. חלקן, כמו חלק מהמצוות התלויות בארץ, קמו לתחיה ברמה כזאת או אחרת (את חלקן אנו זוכים לקיים רק מדברי חכמים וחלקן מהתורה). ורובן כגון שופטים ושוטרים, מצוות המקדש, מצוות הסנהדרין ועוד, עדיין ממתינות. היהדות המעשית

¹⁷ ברכות לב ע"ב.

¹⁸ אורות, אורות התחיה י"ג.

¹⁹ קידושין מ ע"ב.

אין תורה

עברה טלטלה ושינוי פנימי עוצמתי. הרב קוק מתאר את מה שנשאר מתהליך ההצטמקות של היהדות עם החורבן כ"קן קטן ודל", "שרידים" ו"רשמים":

התַּפְנֵסָה הָאִי־דִיָּאָה הַאֲלֵהִית [המצב השלם והתקני של עם ישראל לצורך העניין, י"ר] בְּכָל יְמֵי הַגְּלוּת בְּקֵן הַקָּטָן וְהַדֵּל, בְּמִקְדָּשׁ-מְעַט שְׁבֻבְתֵי-כְּנָסִיּוֹת וּבְתֵי-מִדְרָשׁוֹת, בְּחַיֵּי הַבַּיִת וְהַמְשֻׁפָּחָה הַטְּהוֹרִים, בְּרִשְׁמֵי - שְׁמִירַת דָּת וְתוֹרָה. עֲרַכְכֶם שֶׁל אֲלֵה הוּא בְּתוֹר צִיּוּנִים בְּגוֹלָה, שְׁרִידִים מְדַבְּרֵי שְׁהִיָּה חַי וְשָׁלֵם וְשִׁעְתִּיד לְחַיּוֹת בְּשִׁלְמוֹת בְּשׁוּב ד' אֶת שְׁבוֹת עֲמוֹ²⁰

חלק מהמצוות, אמנם לא בטלו אך צורתם קטנה והשתנתה, כמו המצוות התלויות בארץ, רבים ממועדי ישראל ועוד. וכך כותב הרב קוק: "מצומקים נראים לנו עתה הדברים, צורה דלה יש להם מבחוץ"²¹ בנוסף למצוות מעשיות שבטלו, כגון עבודות המקדש ומצוות הסנהדרין וזכרם היחיד הוא רק בסידור התפילה "משלמים פרים שפתינו, שפך שיח תחת סדרים חיים, במשטר חי וקים, המלא הוד ויפעה, שירה וזמרה, עז וחדוה".²²

ופתאום, לעיר הנידחת ולבן סורר ומורה, הצטרפו מצוות רבות, שלימודן אינו זוכה לגדולה של "תלמוד המביא לידי מעשה", שהרי אותן מצוות כבר לא ישימות, והלימוד בהן לא יביא לידי מעשה, אלא רק "דרוש וקבל שכר".²³ "כיוון שגלו ישראל אין לך ביטול תורה גדול מזה"- ביטול ה"מעשה" בעקבות גלות ישראל, גורם לביטול ה"תורה" ששואבת את גדולתה ממנו.

²⁰ אורות, למהלך האידאות ד.

²¹ אורות, אורות התחיה ה.

²² ש.ם.

²³ סנהדרין עא ע"א.

השפעת הגלות על אופי התורה

המבנה המקורי של התורה שבעל פה שונה מהמבנה הקיים בימינו.²⁴ התורה שבעל פה, כשמה כן היא: בעל פה. לא הספרים הכתובים הם שעומדים בבסיסה, אלא המסורת וחכמי ישראל עצמם, וכך תיארה התורה את מבנה התורה שבעל פה:

כִּי יִפְּלֵא מִמֶּךָ דְבַר לְמִשְׁפָּט; בֵּין דָּם לְדָם, בֵּין דִּין לְדִין, וּבֵין גִּנְע לְגִנְע, דְּבַרֵּי רִיבַת בְּשַׁעְרֵיךָ - וְקַמְתָּ וְעַלִּיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ. וּבֵאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בְיָמֵים הֵהֵם, וְדַרְשֶׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט.

ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה', ושמרת לעשות ככל אשר יורוך. על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך - תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל.

והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמע אל הנהן העמד לשרת שם את ה' אֱלֹהֶיךָ או אֶל הַשֹּׁפֵט - וּמַת הָאִישׁ הַהוּא, וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל. וְכָל הָעָם יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ וְלֹא יִזְיִדוּן עוֹד.²⁵

לא ספרי הלכות קדומים, בלתי ניתנים לשינוי ומלאים במחלוקות ובספקות²⁶ הם המעצבים את התורה שבעל פה, אלא בית הדין הגדול שבבית המקדש (הסנהדרין) הוא שמכריע בספקות ההלכתיים המתחדשים ודן בהם ישירות מהתורה, באמצעות י"ג המידות שהתורה נדרשת בהם, עד להכרעה הסופית המחייבת את כלל העם.

²⁴ התלבטתי אם להכניס את הפרק הזה למאמר, כיוון שהוא עומד ברומו של עולם ומצריך בירור מעמיק ויסודי, ואין כאן המקום להרחיב, ובמיוחד שאני לא הראוי להרחיב בסוגיה עצומה שכזו. אבל פטור בלא כלום אי אפשר, ואגע בזהירות ועל קצה המזלג, ויהיו לרצון...

²⁵ דברים י"ז ח' י"ג.

²⁶ התיאור, כמוכן, עובדתי נטו, ללא שמץ של טינה או ביקורת חס וחלילה.

אין תורה

החוסן הלאומי שהחל מתפורר, פורר עימו גם את הסנהדרין, שגלתה עשר גלויות כנגד מסעות השכינה.²⁷ מעמדה של הסנהדרין שנפגע, פגע באופייה האמיתי של התורה שבעל פה ויצר מציאות חדשה: "מחלוקת". במסכת סנהדרין מובאת ברייתא המתארת את השתלשלות הדברים:

תניא, אמר רבי יוסי: מתחילה לא היו מרבין מחלוקת בישראל, אלא בית דין של שבעים ואחד יושבין בלשכת הגזית, ושני בתי דינים של עשרים ושלושה, אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה, ושאר בתי דינים של עשרים ושלושה יושבין בכל עיירות ישראל. הוצרך הדבר לשאול - שואלין מבית דין שבעירן, אם שמעו - אמרו להן, ואם לאו - באין לזה שסמוך לעירן. אם שמעו - אמרו להם, ואם לאו - באין לזה שעל פתח הר הבית. אם שמעו - אמרו להם, ואם לאו - באין לזה שעל פתח העזרה. ואומר: כך דרשתי וכך דרשו חבירי, כך למדתי וכך למדו חבירי. אם שמעו - אמרו להם, ואם לאו - אלו ואלו באין ללשכת הגזית, ששם יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים. ובשבתות ובימים טובים יושבין בחיל. נשאלה שאלה בפניהם, אם שמעו - אמרו להם, ואם לאו - עומדין למנין. רבו המטמאים - טמאו, רבו המטהרין - טהרו. משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן - רבו מחלוקת בישראל, ונעשית תורה כשתי תורות.²⁸

בשלב הזה, בו החלו המחלוקות, התורה עוד נמסרה בעל פה. כתיבת התורה שבעל פה הייתה בגדר טאבו: "א"ר יוחנן: כותבי הלכות כשורף התורה!"²⁹ שהרי ההלכה אומרת: "דברים שעל פה אי אתה

²⁷ ראש השנה לא ע"א.

²⁸ סנהדרין פח ע"ב.

²⁹ תמורה יד ע"ב.

רשאי לאומרן בכתב".³⁰ והתורה שבעל פה, על אף המחלוקות שהחלו להתגלות עדיין לא נכתבה.

וכשהמצב החל להתדרדר עוד, הבין רבי יהודה הנשיא כי לא נותרה ברירה, ועולם התורה עומד בסכנה. על כן החליט לערוך את המשנה מאחר ו"עת לעשות לה' הפרו תורתך"³¹. וכך כותב הרמב"ם בהקדמתו למשנה תורה: "לפי שראה שתלמידים מתמעטין והולכין והצרות מתחדשות ובאות ומלכות רומי פושטת בעולם ומתגברת. וישראל מתגלגלין והולכין לקצוות. חיבר חיבור אחד להיות ביד כולם כדי שילמדוהו במהרה ולא ישכח".³²

הגמרא שנחתמה כמה דורות אחר כך, בעקבות התדרדרות נוספת, סגרה את הגולל על אופייה המקורי המקראי של התורה שבעל פה. ובעקבותיה, הדברים שבעל פה מזהים ומיוצגים על ידי ספרים כתובים:

ואחר בית דין של רב אשי שחבר הגמרא וגמרו בימי בנו, נתפזרו ישראל בכל הארצות פיזור יתר, והגיעו לקצוות ואיים הרחוקים, ורבתה קטטה בעולם, ונשתבשו הדרכים בגייסות, ונתמעט תלמוד תורה, ולא נכנסו ישראל ללמוד בשיבותיהם אלפים ורבבות כמו שהיו מקודם אלא מתקבצים יחידים השרידים אשר ה' קורא בכל עיר ועיר ובכל מדינה ומדינה ועוסקין בתורה, ומבינים בחיבורי החכמים כולם ויודעים מהם דרך המשפט היאך הוא.³³

הלב הפועם של התורה שבעל פה, בדרך שמנחה התורה, הוא זקני העדה היושבים בלשכת הגזית אשר בהר הבית, ומאחדים כל הלכה

³⁰ שם.

³¹ שם.

³² הקדמת הרמב"ם למשנה תורה.

³³ שם.

אין תורה

והלכה מהתורה שבעל פה למקורה מהתורה שבכתב: "אז חיה היא תורה שבעל פה בכל זיו תפארתה, פורחת ומעלה נצה, ומתחברת לתורה שבכתב בכל שעור קומתה".³⁴

הגלות, שדלדלה את כוחנו הלאומי והרוחני, גרמה לכך שהקיום החי והפורח של התורה שבעל פה - הסנהדרין - יקרוס לגמרי בזמן הגלות, ובעקבות כך הכריעו חכמים כי "מוטב תיעקר תורה ואל תשתכח תורה מישראל"³⁵ ונאלצו לכתוב את מה שלא נועד להיכתב, ומתוך כך גם להקפיאו ולעצרו.³⁶ "והיא ירדת ונופלת בכל יום ויום".³⁷

סוף דבר

ולאחר שסקרתי את עיקרי הדברים דלעיל באוזני חברי החרדי, עניתי ואמרתי: וודאי שלימוד התורה קודם להכל, וכל המצוות "רק" נר ואילו התורה היא אור. אבל יש אור ויש אור. יש אור לבנה, ויש אור חמה, ויש שבעתיים כאור החמה. אני לא רוצה שאור התורה יאיר כאור הלבנה. אני רוצה שאור התורה יאיר שבעתיים כאור החמה. ובשביל זה צריך להביא את היום בו יחבוש ה' את שכר עמו ומחץ מכתו ירפא.

כדי שאור התורה יאיר במילואו צריך להיטיב את מצבה של כנסת ישראל. ובשביל זה מוטל עלינו ליישב את הארץ, לפעול להחזרת שופטינו כבראשונה ויועצנו ככתחילה, לעורר את העם ואת עצמנו

³⁴ אורות, אורות התחיה נ.

³⁵ תמורה יד ע"ב.

³⁶ שהרי לא בכדי אמר רבי יוחנן "כותבי הלכות כשורף התורה". התורה שבעל פה שכל עניינה הוא החיים המתפתחים - כשהיא נכתבת היא מוקפאת, וזה דומה לשריפת התורה. (ע"פ הרב יהודה גרשוני "העילוי מגרדונה" מתלמידי הראי"ה), רק שכורח הנסיבות הכריחו את רבי לכתוב את התורה שבעל פה ולהקפיא אותה.

³⁷ אורות, אורות התחיה נ.

לבניין המקדש ולחידוש עבודת הקורבנות, לחזק את חוסנו הלאומי. רק כך תחזור התורה למה שהייתה.

ועל ידי זה אפשר להבין יותר את דברי הרמב"ם בחתימת משנה תורה:

לא נתאוו הנביאים והחכמים ימות המשיח... אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה... ולפיכך יהיו חכמים גדולים, ויודעים דברים הסתומים העמוקים; וישיגו דעת בוראם כפי כוח האדם, שנאמר "כי מלאה הארץ, דעה את ה', כמים לים מכסים".³⁸

ימות המשיח, בהם בית המקדש יתנוסס על מכונו, מלכות ישראל תחודש, שופטים ושוטרים, "וכל סדריהם" יאפשרו לאור התורה להופיע בשלמותו. ועל כן "יהיו חכמים גדולים, ויודעים דברים הסתומים העמוקים" שהרי החוסן הלאומי מגדיל ומאדיר את הופעת התורה בעולם.

וכך מסביר הרב קוק את העומד בבסיס השאיפה לתחיה הלאומית: "אנחנו שואפים לתחית האומה ותחית הארץ, כדי להחיות את מעמד הנשמה שלנו, כדי להעמיד את ישראל חי, כדי להחיות את האמונה והאהבה בחוסן של התורה והמצווה בכל מילואן".³⁹

ותחית האומה והארץ, הרוחנית והחומרית תבוא על ידי הכיסופים וההשתוקקות לחדש ימינו כקדם. כמו שמסיים ריה"ל את ספרו הכוזרי: אנחנו מבקשים מה' שיקום ויגאל אותנו: "אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד". למה עת לחנון ולגאול אותנו? למה בא המועד? "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו" כי עם ישראל רוצה את אבניה של הארץ עד כדי שיבוא ויחונן אותם ממש.

³⁸ משנה תורה, הלכות מלכים ומלחמותיהם יב ד-ה.

³⁹ אורות, אורות התחיה י"ז. ועיין עוד אורות, אורות ישראל ז' ו'.